

شناخت، رفتار، یادگیری

تأثیر رفتار و شخصیت معلمان مدارس بر فرایند شکل‌گیری هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان

محسن غلامی نهوجی^۱، سعید مقیمی^۲، رحیم خستو^۳

۱. دانشجوی دکتری تخصصی علوم سیاسی، گرایش مسائل ایران، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

۲. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: saeed.moghimii@iau.ac.ir

تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۱۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۲

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۱۱/۰۳

چکیده

هویت نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، آموزش زندگی بر اساس فرهنگ اسلامی است. فلسفه عمیق‌تر و کامل‌تر آموزش و پرورش آموزش زندگی است. وظیفه ویژه «نظام آموزش و پرورش» نظارت بر نوسازی، بازسازی، جهت‌دهی و یکپارچه‌سازی نهادهای فرهنگی و آموزشی کشور است. محتوای کتاب درسی و برنامه‌های آموزشی، تربیتی و پرورشی در مدارس، شخصیت معلم و روش‌های تدریس بر شکل‌گیری هویت ملی و دینی دانش‌آموزان تأثیرگذار می‌باشند. با توجه به اینکه سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران مرجع اصلی جهت طراحی – تدوین و نیز مشخص‌کننده شرایط مجریان طرح‌های نظام آموزش رسمی عمومی کشور می‌باشد، نقش محوری و حیاتی در ایجاد نقش هویتی دانش‌آموزان دارد. نتایج نشان داده‌اند که نقش معلم بر شکل‌گیری هویت دینی و هویت ملی دانش‌آموزان تأثیرگذار است. دیوبی معتقد بود رویکرد عملگرایی در مدرسه توسط نقش معلم به عنوان ناظر اجرا می‌شود. این پژوهش با هدف شناخت تأثیر نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران بر شکل‌دهی هویت ملی و دینی دانش‌آموزان در سال‌های ۱۴۰۳-۱۴۰۲ انجام گرفته است. بدین منظور ۲۲ نفر از مدیران مدارس دخترانه و پسرانه شهر تهران در تمامی دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی به عنوان جامعه هدف انتخاب شده‌اند آن‌چه در تحقیق نتیجه‌گیری شده است، نشان می‌دهد که هویت ملی پس از هویت دینی در رتبه دوم قرار دارد.

کلیدواژه‌گان: سیاست‌گذاری هویتی، سیاست‌گذاری آموزشی.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

شبهه استناددهی: غلامی نهوجی، محسن، مقیمی، سعید، و خستو، رحیم. (۱۴۰۳). تأثیر رفتار و شخصیت معلمان مدارس بر فرایند شکل‌گیری هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان. شناخت، رفتار، یادگیری، ۱(۴)، ۱۵۷-۱۸۲.

Cognition, Behavior, Learning

The Impact of Teachers' Behavior and Personality on the Formation Process of Students' National and Religious Identity

Mohsen Gholami Nahoji¹, Saeed Moghimi^{2*}, Rahim Khastoo²

1. PhD student in Political Science, Iranian Issues, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

2. Assistant Professor, Department of Political Science, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

*Corresponding Author's Email: saeed.moghimi@iau.ac.ir

Submit Date: 2025-01-22

Revise Date: 2025-02-20

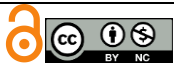
Accept Date: 2025-03-07

Publish Date: 2025-03-18

Abstract

The identity of the educational system of the Islamic Republic of Iran is centered on teaching life based on Islamic culture. The deeper and more comprehensive philosophy of education is the education of life itself. A particular responsibility of the “educational system” is to oversee the renewal, reconstruction, orientation, and integration of the country’s cultural and educational institutions. The content of textbooks and educational, moral, and developmental programs in schools, along with the teacher's personality and teaching methods, influence the formation of students' national and religious identity. Considering that the Fundamental Reform Document of Education of the Islamic Republic of Iran serves as the primary reference for designing and formulating policies, and for defining the conditions for implementing plans within the national formal public education system, it plays a central and vital role in shaping students’ identity. The findings indicate that the teacher’s role has a significant impact on the development of students' religious and national identity. Dewey believed that the pragmatic approach in schools is implemented through the role of the teacher as a supervisor. This study was conducted with the aim of exploring the impact of the educational system of the Islamic Republic of Iran on the formation of students' national and religious identity during the academic years 2023–2024. For this purpose, 22 school principals from both girls' and boys' schools across all educational levels and grades in Tehran were selected as the target population. The conclusion drawn from the study shows that national identity ranks second after religious identity.

Keywords: *Identity policymaking, Educational policymaking.*

How to cite: Gholami Nahoji, M., Moghimi, S., & Khastoo, R. (2024). The Impact of Teachers' Behavior and Personality on the Formation Process of Students' National and Religious Identity. *Cognition, Behavior, Learning*, 1(4), 157-182.

© 2024 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

نقش نهاد آموزش و پرورش در شکل‌دهی به هویت فردی و اجتماعی دانش‌آموزان، به‌ویژه در جوامعی با ساختارهای فرهنگی و دینی منسجم، از اهمیتی بنیادین برخوردار است. در جمهوری اسلامی ایران، آموزش نه صرفاً انتقال دانش بلکه فرآیندی هویت‌ساز تلقی می‌شود که می‌تواند مبنای تربیت نسل آینده‌ای با درک عمیق از هویت دینی و ملی باشد. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با تأکید بر این اصل، معلمان را به‌عنوان اسوه‌های تربیتی و هویتی در تحقق مأموریت‌های تعلیم و تربیت رسمی و عمومی معرفی کرده است (Supreme Council of Education, 2011).

هویت دینی و هویت ملی به‌عنوان دو رکن اصلی هویت اجتماعی، در تعامل با محیط آموزشی، به‌ویژه رفتار و شخصیت معلمان، شکل می‌گیرند و تعمیق می‌یابند. درواقع، معلم نه تنها انتقال‌دهنده اطلاعات که عامل مؤثر در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان محسوب می‌شود؛ نقشی که در فرایند تدریس آشکار و پنهان تبلور می‌یابد (Shamsiri & Zakeri, 2022). در این راستا، پارسونز نیز در نظریه کلاس درس به‌مثابه نظام اجتماعی، تأکید می‌کند که برنامه درسی پنهان نقش بسزایی در نهادینه‌سازی ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی دارد (Shahrpour, 2022). شکل‌گیری هویت در فضای مدرسه، به‌ویژه در دوران کودکی و نوجوانی، تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد که از آن جمله می‌توان به الگوهای رفتاری معلمان، نحوه تعامل آن‌ها با دانش‌آموزان، نگرش تربیتی، و میزان مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های فرهنگی و مذهبی اشاره کرد. بر این اساس، پژوهش حاضر با تمرکز بر رفتار و شخصیت معلمان، در پی تبیین تأثیر این دو مؤلفه بر شکل‌گیری هویت ملی و دینی دانش‌آموزان در نظام آموزشی ایران است.

بر مبنای نظریه‌های اجتماعی و روان‌شناسی هویت، هویت یک فرایند پویا و در حال شکل‌گیری است که در بستر تعاملات اجتماعی و فرهنگی معنا می‌یابد (Kiani, 2021). این تعاملات در مدرسه، به‌ویژه از طریق معلمان، نقشی کلیدی در ایجاد حس تعلق به دین، ملت، و جامعه ایفا می‌کنند. یافته‌های پژوهش‌های پیشین نیز بر اهمیت حضور معلمان با ویژگی‌های شخصیتی مثبت و دیندار تأکید کرده‌اند، به‌گونه‌ای که چنین معلمانی می‌توانند با رفتار خود، تأثیرگذارترین الگو برای دانش‌آموزان باشند (Gharayati, 2019).

در همین راستا، دیویی نیز در نگرش عمل‌گرایانه خود نسبت به تعلیم و تربیت، معلم را ناظر و هدایت‌گر جریان یادگیری و انتقال ارزش‌ها معرفی می‌کند و معتقد است که آموزش باید با زندگی واقعی دانش‌آموزان در ارتباط باشد (Naqibzadeh, 1997). این ارتباط در جوامعی نظیر ایران که دین و ملیت در هم تنیده‌اند، اهمیت دوچندان می‌یابد. به تعبیر آیت‌الله خامنه‌ای نیز، وظیفه اساسی آموزش و پرورش، احیای هویت اسلامی-ایرانی و تربیت نسلی مؤمن، آگاه و بااخلاق است (Supreme Council of Education, 2011).

در ادبیات مطالعات هویتی، هویت ملی پدیده‌ای مدرن تلقی می‌شود که در تقابل با هویت دینی کلیسایی قرون وسطایی شکل گرفته است. با این حال، در جوامعی مانند ایران، این دو نوع هویت نه در تضاد بلکه در هم‌پوشانی و تقویت متقابل هستند (Danesh-Pazhoohan, 2021). هویت ملی، بر اساس تعلق به سرزمین، فرهنگ مشترک، زبان و تاریخ شکل می‌گیرد و معلمان، به‌ویژه در قالب مشارکت در برنامه‌های ملی و سخنرانی‌های مرتبط، می‌توانند به تقویت این بعد از هویت دانش‌آموزان یاری رسانند (Akbari & Farahbakhsh, 2023; Jahanshahi et al., 2024).

از سوی دیگر، هویت دینی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد هویت اجتماعی، مبتنی بر احساس تعلق و تعهد به دین و جامعه دینی است. در این میان، شخصیت معلمانی که متخلق به اخلاق اسلامی بوده و مشارکت فعالی در مراسم مذهبی و برنامه‌های دینی دارند، اثرگذاری بالاتری در تقویت این نوع هویت دارند (Tavasoli, 2001). براساس گزارش‌های تجربی، چنین معلمانی حتی در برنامه درسی پنهان مدرسه، نقش انتقال‌دهنده ارزش‌های دینی را ایفا می‌کنند (Shahrpour, 2022).

نقش کلیدی برنامه درسی پنهان نیز در ادبیات آموزشی پررنگ شده است. این برنامه، شامل پیام‌هایی است که به‌صورت غیرمستقیم از رفتار معلم، ساختار کلاس، قوانین مدرسه و روابط قدرت در فضای آموزشی به دانش‌آموزان منتقل می‌شود (Silver et al., 1997). بر این اساس،

اگر معلم در عملکرد خود نماد احترام به دین و کشور باشد، چنین ارزش‌هایی در ضمیر ناخودآگاه دانش‌آموزان نهادینه می‌شود (Shamsiri & Zakeri, 2022).

بررسی‌های جامعه‌شناختی نیز نشان داده‌اند که هویت دینی و ملی در نوجوانان و دانش‌آموزان تحت تأثیر عوامل نهادی، محیط مدرسه و کیفیت تعاملات انسانی در نظام آموزشی قرار دارد (Mohammadi, 2023; Wang et al., 2023). در همین راستا، پژوهش‌های تطبیقی بین‌المللی، از جمله در کشورهای آفریقایی و آسیایی، نیز به نقش مدارس در تقویت انسجام اجتماعی و هویت ملی تأکید دارند (Ng'eno, 2023; Suryadi, 2024).

در ایران، سیاست‌گذاری‌های آموزشی نیز به دنبال تقویت هویت ملی در کنار هویت دینی بوده‌اند. بر اساس تحلیل محتوای اسناد بالادستی، به‌ویژه سند تحول بنیادین، تأکید بر همکاری مدارس با مراکز مذهبی، حضور روحانیون، برگزاری مراسم ملی و مذهبی، و نقش الگویی معلمان از اصول کلیدی در تربیت دانش‌آموزان دارای هویت اسلامی-ایرانی است (Supreme Council of Education, 2011). در همین راستا، پژوهش‌های داخلی نیز بر مؤلفه‌های تأثیرگذار در فرآیند هویت‌سازی دانش‌آموزان تأکید کرده‌اند. برای نمونه، تأثیر وسایل بازی و فرهنگی در دوران کودکی بر تلقی کودک از خود و جامعه‌اش، نوعی از بنیادهای اولیه هویتی را تشکیل می‌دهد (Nedaei Fard & Akbariyan, 2017). همچنین، در نگرش کل‌نگر به هویت، عوامل کلان فرهنگی، سیاست‌گذاری کلان آموزشی، ساختار سیاسی، و شبکه‌های اجتماعی درون مدرسه‌ای نیز به‌عنوان عناصر سازنده در نظر گرفته می‌شوند (Mashaikhi et al., 2008).

افزون بر آن، برخی پژوهشگران، کارکردهای تاریخی حافظه جمعی در شکل‌گیری و تداوم هویت ملی را برجسته کرده‌اند. در این نگاه، بازتولید خاطرات تاریخی، اسطوره‌ها، و حماسه‌های ملی از طریق آموزش، می‌تواند عاملی مؤثر در تقویت حس وطن‌دوستی در میان نسل جدید باشد (Kurtaran, 2024). همچنین بازکاوی مؤلفه‌های هویت ملی در متون فرهنگی نظیر شاهنامه فردوسی نیز گواهی بر نقش آموزش رسمی در تثبیت این هویت است (Danesh-Pazhoohan, 2021).

با این اوصاف، برنامه‌ریزی درسی و انتخاب معلمان شایسته که هم از نظر علمی و هم از نظر اخلاقی و هویتی واجد صلاحیت باشند، نیازمند شناخت عمیق‌تری از نقش آن‌ها در فرآیند تربیتی است. در این میان، برخی پژوهشگران پیشنهاد کرده‌اند که مدیریت آموزشی باید از طریق برنامه‌ریزی دقیق، گزینش معلمان متعهد، و طراحی برنامه‌های توسعه هویت، اقدام به تقویت نظام آموزشی در جهت تربیت نسل مؤمن، ملی‌گرا و مشارکت‌جو نماید (Karami Pour, 2003; Niazazari et al., 2011).

در نهایت، باید یادآور شد که هویت، مفهومی چندلایه، پویا و متأثر از کنش‌های متقابل بین فرد و محیط است (Gol Mohammadi, 2001). بنابراین، اگرچه اسناد رسمی و برنامه‌های کلان سیاست‌گذاری آموزشی بر هویت دینی و ملی تأکید دارند، اما تحقق عملی این هدف در گرو عملکرد معلمان به‌عنوان حاملان اصلی ارزش‌ها در میدان واقعی آموزش است. پژوهش حاضر در همین راستا تلاش دارد تا با تمرکز بر رفتار و شخصیت معلمان، ابعاد مغفول‌مانده در سازوکارهای هویت‌سازی نظام آموزش و پرورش ایران را تبیین نماید.

روش‌شناسی

در این پژوهش، رویکرد کلی تحقیق از نوع کیفی و توصیفی است و هدف آن بررسی نقش رفتار و شخصیت معلمان مدارس بر شکل‌گیری هویت ملی و دینی دانش‌آموزان می‌باشد. از لحاظ طراحی مطالعه، این تحقیق کاربردی و توسعه‌ای بوده و بر مبنای تحلیل محتوای کیفی و تحلیل آماری داده‌های حاصل از ابزار سنجش انجام شده است. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۲ نفر از مدیران مدارس پسرانه و دخترانه شهر تهران در تمام دوره‌های تحصیلی (ابتدایی، متوسطه اول، متوسطه دوم، فنی و حرفه‌ای، و کاردانش) بوده است. این افراد به‌صورت هدفمند و با توجه به موقعیت مدیریتی و آشنایی با محیط آموزشی انتخاب شدند تا دیدگاه‌های جامع‌تری در رابطه با متغیرهای تحقیق ارائه گردد. برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه چهار گزینه‌ای محقق‌ساخته بهره‌گیری شده است. این پرسشنامه مشتمل بر ۶۰ سوال بسته با پاسخ‌های گزینه‌ای «خیلی زیاد»، «زیاد»، «متوسط» و «کم» طراحی شد. سوالات پرسشنامه به نحوی تنظیم شده بودند که ابعاد مختلف هویت ملی و

دینی، همچنین تأثیر عوامل مربوط به رفتار و شخصیت معلمان، نحوه تعامل آن‌ها با دانش‌آموزان، تمایل به مشارکت در فعالیت‌های ملی و مذهبی، و نقش برنامه درسی پنهان را پوشش دهند. تدوین و اعتبارسنجی اولیه پرسشنامه با کسب مجوز رسمی از دفتر پژوهش و برنامه‌ریزی اداره کل آموزش و پرورش استان تهران صورت پذیرفت و سپس در اختیار مدیران مدارس مناطق ۵ و ۹ شهر تهران قرار گرفت. داده‌های گردآوری‌شده از پرسشنامه‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و بهره‌گیری از تحلیل آماری توصیفی مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور تحلیل دقیق‌تر، نتایج پاسخ‌ها در قالب جداول فراوانی، درصد و نمودارهای ستونی و دایره‌ای تفکیک شدند. همچنین تحلیل‌های تطبیقی میان داده‌های تجربی حاصل از پرسشنامه‌ها و مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش انجام شد تا میزان انطباق رفتارهای مشاهده‌شده در مدارس با اهداف و راهکارهای تعیین‌شده در آن سند بررسی گردد. تحلیل‌ها به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه و نیز براساس مقاطع تحصیلی صورت گرفت تا تفاوت‌ها و تشابهات نقش معلمان در گروه‌های مختلف آموزشی روشن شود. این روش تحلیل به پژوهشگران امکان داد تا نتایج را در قالب خروجی‌های عملکردی (مطلوب یا نامطلوب) دسته‌بندی کرده و ارتباط میان مؤلفه‌های رفتاری معلمان با فرایند شکل‌گیری هویت ملی و دینی دانش‌آموزان را به‌صورت علمی و مستند تبیین نمایند.

یافته‌ها

نتایج به دست آمده به صورت آمار حاصل از این تحقیق جهت تطبیق یا عدم تطبیق با فرضیه مطرح شده در پنج جدول به شرح ذیل به تفکیک نمایش داده شده است:

۱. **جدول تجزیه و تحلیل پاسخ سوال:** تعداد پاسخ‌ها به هر گزینه در سوال نمایش داده شده است.

۲. **نمودار پاسخ به سوال:** نمودار عمودی برای هر گزینه در سوال قابل مشاهده است.

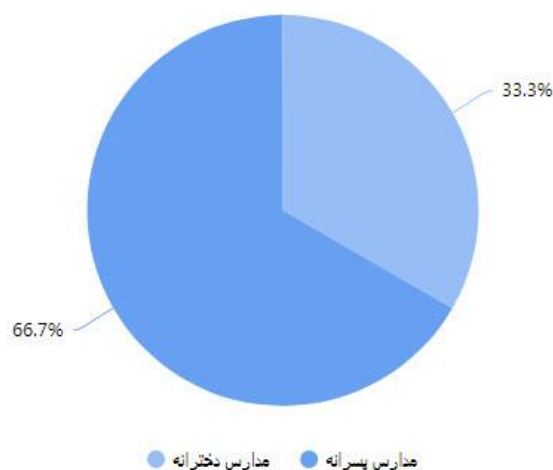
۳. **جدول درصد پاسخ به سوال:** نمودار دایره‌ای که درصد پاسخ به هر گزینه از سوال در آن نمایش داده شده است.

۴. **جدول پاسخ به سوال به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه:** نمودار دایره‌ای که درصد آمار پاسخ به سوال به تفکیک مدارس دخترانه و مدارس پسرانه در آن قابل مشاهده است.

۵. **جدول بررسی تطبیقی پاسخ‌های به دست آمده از پرسشنامه با سند تحول بنیادین:** در این جدول عناوین سطح هویتی (هویت دینی، هویت ملی) سوال پژوهش، مطابقت با سند تحول بنیادین (مفاد مندرج در آن سند)، مقیاس اجرا در مدارس (کم-متوسط-زیاد و خیلی زیاد) و خروجی عملکرد (مطلوب، نامطلوب) به نمایش گذارده شده است. مفاد مندرج در سند تحول بنیادین به تفکیک هر سوال جهت تسهیل در دسترسی به آن‌ها در انتهای جدول ذکر شده است. همچنین نتیجه‌گیری حاصله از هر سوال که خروجی عملکرد و تطابق و یا عدم تطابق آن موضوع در اجرای سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش ایران به همراه درجه مطلوبیت و یا عدم مطلوبیت با آن نیز قابل مشاهده است.

جدول ۱. پاسخ به نظر سنجی به تفکیک جنسیت

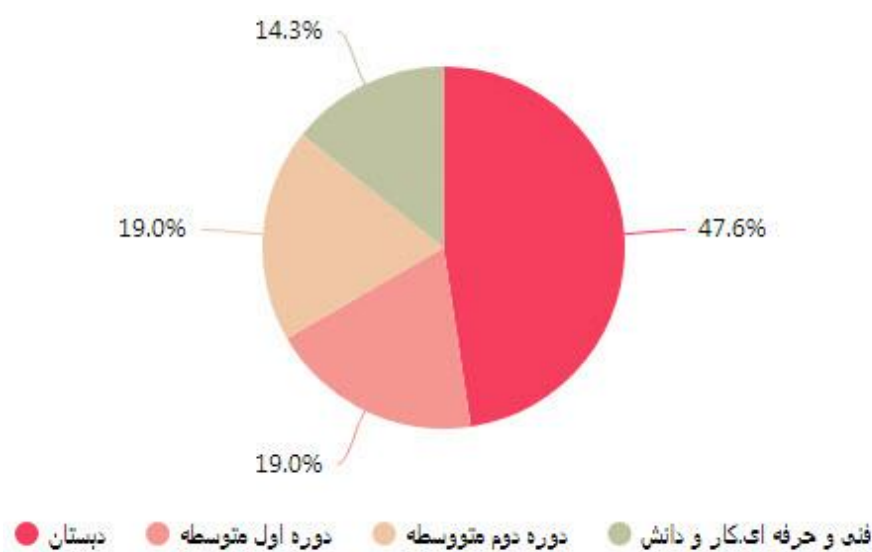
مدارس دخترانه	۷ مدرسه
مدارس پسرانه	۱۵ مدرسه
تعداد کل	۲۲ مدرسه

شکل ۱. نمای درصد پاسخ به نظر سنجی به تفکیک جنسیت

جدول ۲. پاسخ به نظر سنجی به تفکیک پایه‌های تحصیلی

دبستان	دوره اول متوسطه	دوره دوم متوسطه	فنی و حرفه ای/کار و دانش
۱۰ مدرسه	۵ مدرسه	۴ مدرسه	۳ مدرسه

شکل ۲. نمای درصد پاسخ به نظر سنجی به تفکیک جنسیت

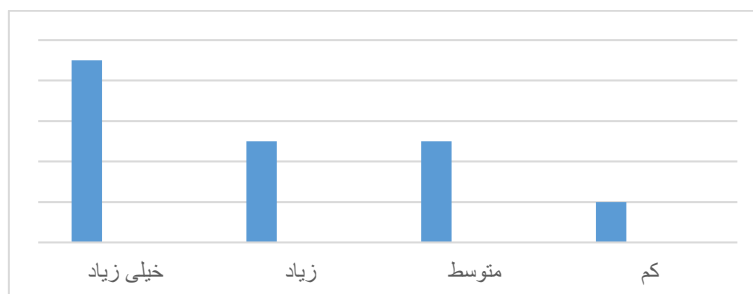
تجزیه و تحلیل سوالات و پاسخ‌های پژوهش پیرامون شخصیت معلم

تجزیه و تحلیل پرسش اول

حضور یک روحانی در مدارس به عنوان یک مربی پرورشی و تربیتی در شکل‌گیری هویت دینی دانش‌آموزان بسیار تاثیر گذار است. همچنین مطابق سند تحول بنیادین استفاده از مولفه محیط نماز خانه و نیز ارتباط مدارس با مساجد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

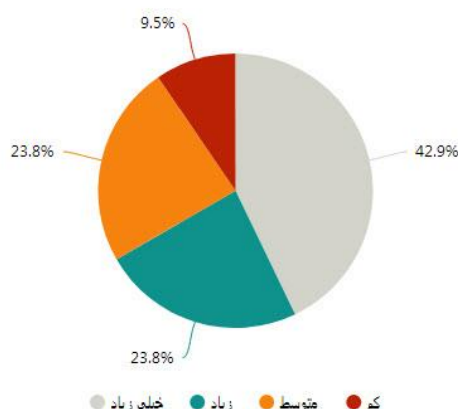
جدول ۳. تجزیه و تحلیل پاسخ سوال اول (آیا حضور یک روحانی در مدرسه ضروری است؟)

گزینه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	سطح هویتی
تعداد پاسخ	۹	۵	۶	۲	هویت دینی

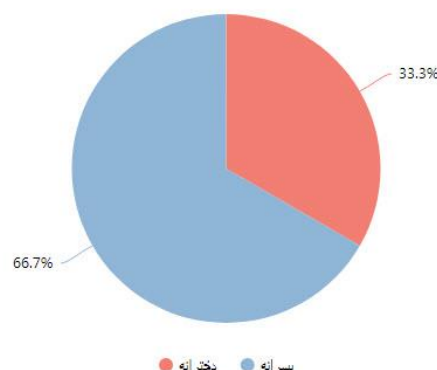
شکل ۳. نمودار پاسخ به سوال اول

در نمودار بالا آمار به دست آمده از مدیران مدارس، ضرورت حضور یک روحانی در مدارس را نشان می دهد.

شکل ۴. درصد پاسخ به سوال اول

مطابق جدول بالا بیش از چهل و دو درصد از مدیران در مقیاس خیلی زیاد و بیش از بیست و سه درصد از آنان در مقیاس زیاد اعلام کرده اند که حضور یک روحانی در مدارس ضروری است. همچنین کم تر از یک دهم آمار عدم تمایل به حضور یک روحانی را در مدارس نشان می دهد.

شکل ۵. پاسخ به سوال اول به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه

همان گونه که مشاهده می شود تمایل به حضور یک روحانی در مدارس پسرانه بیش از مدارس دخترانه است.

پاسخ کسب شده از مطلوبیت برخوردار است.

جدول ۴. بررسی تطبیقی پاسخ‌های به دست آمده از پرسشنامه با سند تحول بنیادین

ردیف سوال	مطابقت با سند تحول بنیادین	مقیاس اجرا در مدارس	خروجی عملکرد
۱	راهکار ۱-۳	خیلی زیاد	مطلوب
	راهکار ۲.۷		

راهکار ۱-۳- توسعه فرهنگ اقامه نماز و اهتمام به برپایی نماز جماعت در مدرسه و تقویت انس با قرآن در دانش آموزان و توسعه فرهنگ و سواد قرآنی با اصلاح برنامه‌ها و توانمند سازی معلمان در راستای تقویت مهارت روخوانی و روانخوانی در دوره ابتدایی، آشنایی با مفاهیم کلیدی قرآن در دوره متوسطه اول و آموزش معارف قرآنی در متوسطه دوم بر اساس منشور توسعه فرهنگ قرآنی.

راهکار ۲.۷- نهادینه سازی و تقویت همکاری مدرسه با مراکز فرهنگی و علمی محله به ویژه مسجد و کانون‌های مذهبی و حوزه‌های علمیه و مشارکت فعال مدیران، معلمان و دانش آموزان در برنامه‌های مرتبط محله و نیز حضور نظام مند و اثر بخش روحانیون توانمند و مبلغان مذهبی با تجربه در مدرسه.

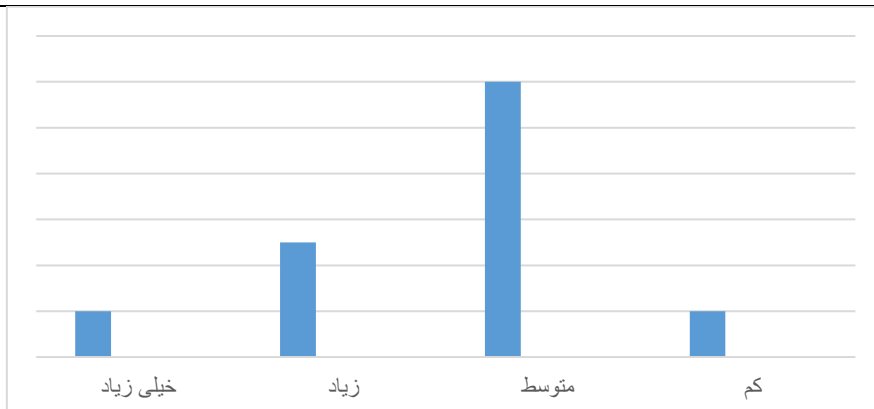
تجزیه و تحلیل پرسش دوم

سخنرانی معلمان پیرامون هویت ملی برای دانش آموزان در مدارس توسط مسئولین آموزشی در مدارس و راهنمایی آنان در به دست آوردن پاسخ‌های به روز و مناسب و ایجاد ساختار هویت ملی از اهمیت برخوردار است.

جدول ۵. تجزیه و تحلیل پاسخ سوال دوم (تمایل همکاران(معلمان) به سخنرانی در مدرسه برای دانش آموزان پیرامون هویت ملی این

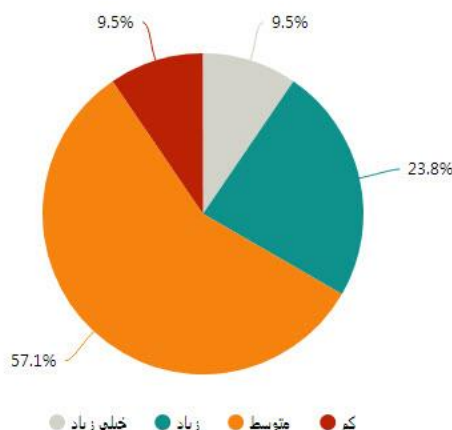
گونه است.)

گزینه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	سطح هویتی
تعداد پاسخ	۲	۶	۱۲	۲	هویت ملی

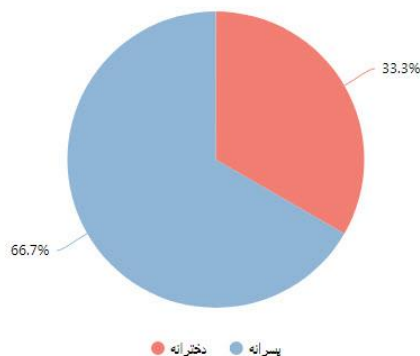
شکل ۶. نمودار پاسخ به سوال دوم

نمودار بالا آمار تمایل همکاران(معلمان) به سخنرانی در مدرسه برای دانش آموزان پیرامون هویت ملی روحانی در مدارس را نشان می‌دهد.

شکل ۷. درصد پاسخ به سوال دوم

بیش از پنجاه و هفت درصد از مدیران، مربیان و معلمان تمایلی بینابین جهت سخنرانی پیرامون هویت ملی در مدارس دارند.

شکل ۸. پاسخ به سوال دوم به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه

تمایل مدیران، مربیان و معلمان به سخنرانی پیرامون هویت ملی در مدارس پسرانه بیش از مدارس دخترانه است. آمار به دست آمده را نمی توان مطلوب ارزیابی کرد.

جدول ۶. بررسی تطبیقی پاسخ های به دست آمده از پرسشنامه با سند تحول

ردیف سوال	مطابقت با سند تحول بنیادین	مقیاس اجرا در مدارس	خروجی عملکرد
۲	راهکار ۱-۴ / راهکار ۲-۳ راهکار ۸-۴ / راهکار ۱۱-۹	متوسط	نامطلوب

راهکار ۴-۸- فراهم آوردن ساز و کارهای قانونی برای حضور فعال و موثر مسئولین نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی در نهادهای سیاست گذار و تصمیم ساز فرادستی به عنوان یکی از ارکان تعالی و پیشرفت همه جانبه و پایدار کشور.

راهکار ۹-۱۱- رصد کردن تحولات نظام آموزش و پرورش و تربیت معلم و تحولات علمی در حوزه علوم تربیتی در سطح منطقه، جهان اسلام و بین الملل و بومی سازی تجربیات و یافته های مفید آنها و بهره مندی آگاهانه از آنها در چارچوب نظام معیار اسلام.

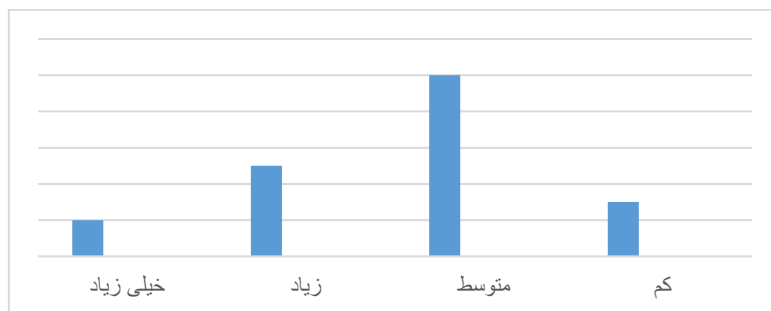
تجزیه و تحلیل پرسش سوم

با توجه به اهداف مندرج در سند تحول بنیادین و ایجاد جامعه‌ای ایده آل و پاک و رسیدن به حیات طیبه، حجم ارائه سخنرانی‌ها پیرامون موضوعات مرتبط با هویت دینی توسط معلمان و مسئولین مدارس و به ویژه تمایل آنان به این رویکرد از اهمیت برخوردارتر است.

جدول ۷. تجزیه و تحلیل پاسخ سوال سوم (تمایل همکاران (معلمان) به سخنرانی در مدرسه برای دانش آموزان پیرامون هویت دینی این

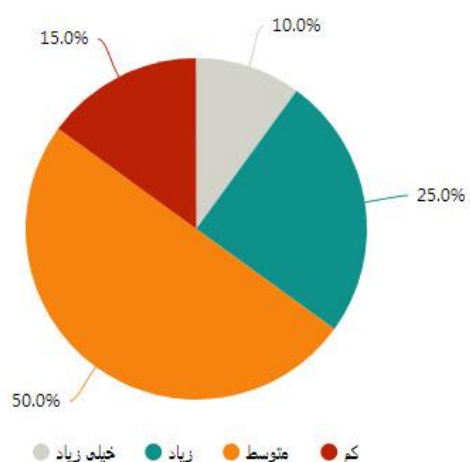
گونه است).

گزینه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	سطح هویتی
تعداد پاسخ	۲	۵	۱۲	۳	هویت دینی

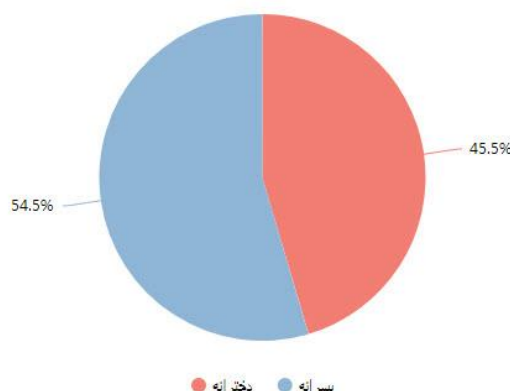
شکل ۹. نمودار پاسخ به سوال سوم

تمایل مسئولین مدارس به سخنرانی پیرامون هویت دینی در مدارس در این نمودار قابل مشاهده است.

شکل ۱۰. درصد پاسخ به سوال سوم

پنجاه درصد در مقیاس متوسط از آمار فوق به مسئولین مدارس اختصاص دارد که تمایل خویش را برای سخنرانی پیرامون هویت دینی بینابین و ده درصد در مقیاس خیلی زیاد و بیست و پنج درصد در مقیاس زیاد تمایل خویش را به سخنرانی پیرامون هویت دینی اعلام کرده اند.

شکل ۱۱. پاسخ به سوال سوم به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه

تمایل مسئولین مدارس به سخنرانی پیرامون هویت دینی در مدارس پسرانه بیش از مدارس دخترانه است. آن چه در این پژوهش مشاهده گردیده است تمایل به سخنرانی پیرامون هویت دینی توسط مدیران، مربیان و معلمان مدارس به بیش از یک سوم آمار کسب شده رسیده است. همچنین پنجاه درصد از آمار متعلق به افرادی است که علاقه مندی خود را در این زمینه بینابین اعلام کرده اند. بنابراین این انجام وظیفه محول شده در این زمینه ناکافی و نامطلوب ارزیابی می شود.

جدول ۸. بررسی تطبیقی پاسخ‌های به دست آمده از پرسشنامه با سند تحول

ردیف سوال	مطابقت با سند تحول بنیادین	مقیاس اجرا در مدارس	خروجی عملکرد
۳	راهکار ۱-۴ / راهکار ۲-۳ راهکار ۴-۸ / راهکار ۹-۱۱ راهکار هشتم	متوسط	نامطلوب

راهکار ۱-۴- ایجاد ساز و کارهای ترویج و نهادینه سازی دینی، امر به معروف و نهی از منکر، روحیه جهادی و انتظار «زمینه سازی برای استقرار دولت عدل مهدوی (عج)» با تاکید بر بهره گیری از ظرفیت حوزه‌های علمیه و نقش الگویی معلمان و اصلاح روشها فرهنگ ولایت مداری تولی و تبری.

راهکار ۲-۳- تقویت شایستگی‌های اعتقادی، اخلاقی و حرف‌های مدیران و معلمان و تحکیم نقش الگویی آنان و فراهم آوردن ساز و کارهای اجرایی برای مشارکت فعال و موثر ایشان در برنامه‌های تربیتی و فعالیتهای پرورشی مدارس و واگذاری مسئولیت کلان تربیتی مدرسه به مدیران مدارس.

راهکار ۴-۸- فراهم آوردن ساز و کارهای قانونی برای حضور فعال و موثر مسئولین نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی در نهادهای سیاست گذار و تصمیم ساز فرادستی به عنوان یکی از ارکان تعالی و پیشرفت همه جانبه و پایدار کشور.

راهکار ۹-۱۱- رصد کردن تحولات نظام آموزش و پرورش و تربیت معلم و تحولات علمی در حوزه علوم تربیتی در سطح منطقه، جهان اسلام و بین الملل و بومی سازی تجربیات و یافته‌های مفید آنها و بهره مندی آگاهانه از آنها در چارچوب نظام معیار اسلامی.

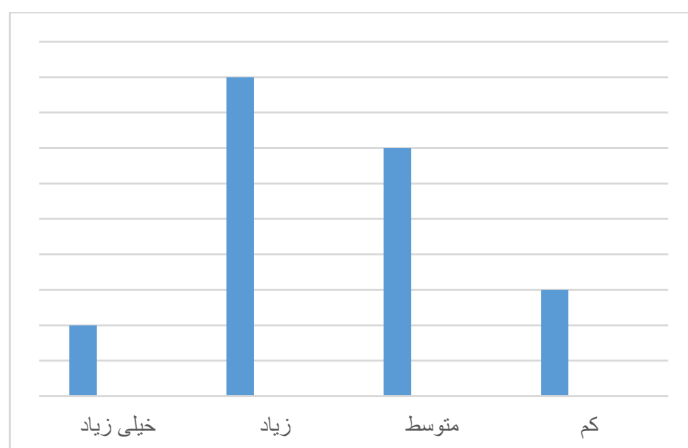
افزایش مشارکت نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و مدرسه و معلمان و دانش آموزان در رشد و تعالی کشور در عرصه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی در سطح محلی و ملی به عنوان نهاد مولد سرمایه انسانی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی. (راهکار هشتم)

تجزیه و تحلیل پرسش چهارم

با توجه به عنوان این پژوهش که پیرامون درک و شناخت فراوانی هویت ملی و هویت دینی دانش آموزان می‌باشد، می‌توان به این واقعیت رسید که حضور داوطلبانه مدیران، مربیان و معلمان مدارس در مراسم مذهبی تاثیر بسزایی در شکل گیری هویت دینی دانش آموزان دارد. جدول ۹. تجزیه و تحلیل پاسخ سوال چهارم (حضور داوطلبانه همکاران در زمان اجرای مراسم مذهبی در مدرسه این گونه مشاهده

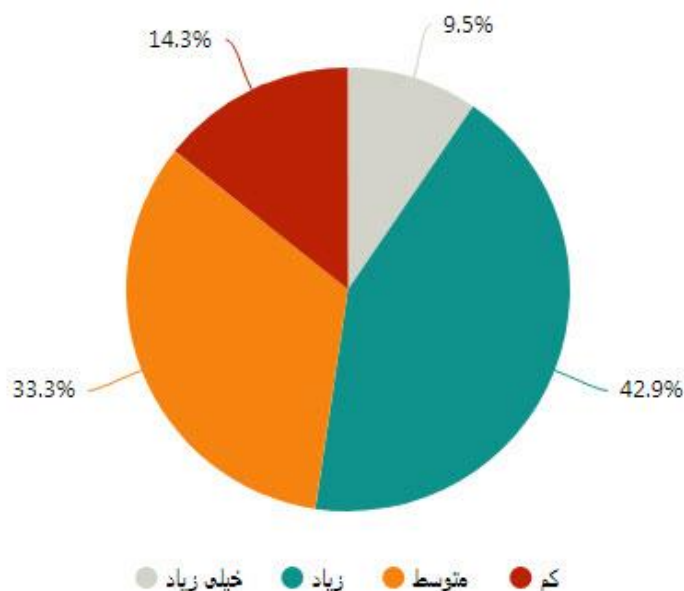
می‌شود).

گزینه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	سطح هویتی
تعداد پاسخ	۲	۹	۸	۳	هویت دینی

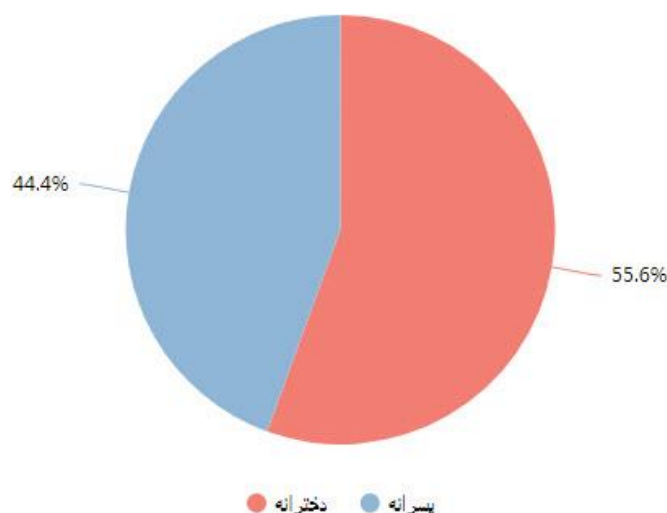
شکل ۱۲. نمودار پاسخ به سوال چهارم

نمودار بالا حضور داوطلبانه مسئولین مدارس را در زمان اجرای مراسم مذهبی نشان می‌دهد.

شکل ۱۳. درصد پاسخ به سوال چهارم

حضور داوطلبانه مسئولین مدارس در مراسم مذهبی به بیش از نه درصد در مقیاس خیلی زیاد و به بیش از چهل و دو درصد در مقیاس زیاد رسیده است.

شکل ۱۴. پاسخ به سوال چهارم به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه

مطابق جدول فوق حضور داوطلبانه مسئولین مدارس پسرانه در مراسم مذهبی بیش از مدارس دخترانه است. بنابراین می‌توان آمار فوق را مثبت و مطلوب ارزیابی کرد.

جدول ۱۰. بررسی تطبیقی پاسخ‌های به دست آمده از پرسشنامه با سند تحول

ردیف سوال	مطابقت با سند تحول بنیادین	مقیاس اجرا در مدارس	خروجی عملکرد
۴	بیانیه ارزش‌ها راهکار ۱-۴ / راهکار ۲-۳ راهکار هشتم	زیاد	مطلوب

نقش معلم (مربی) به عنوان هدایت کننده و اسوه‌ای امین و بصیر در فرآیند تعلیم و تربیت و موثرترین عنصر در تحقق مأموریت‌های نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی. (بیانیه ارزش‌ها)

راهکار ۱-۴- ایجاد ساز و کارهای ترویج و نهادینه سازی دینی، امر به معروف و نهی از منکر، روحیه جهادی و انتظار «زمینه سازی برای استقرار دولت عدل مهدوی (عج)» با تاکید بر بهره گیری از ظرفیت حوزه‌های علمیه و نقش الگویی معلمان و اصلاح روشها فرهنگ ولایت مداری تولی و تبری.

راهکار ۲-۳- تقویت شایستگی‌های اعتقادی، اخلاقی و حرف‌های مدیران و معلمان و تحکیم نقش الگویی آنان و فراهم آوردن ساز و کارهای اجرایی برای مشارکت فعال و موثر ایشان در برنامه‌های تربیتی و فعالیتهای پرورشی مدارس و واگذاری مسئولیت کلان تربیتی مدرسه به مدیران مدارس.

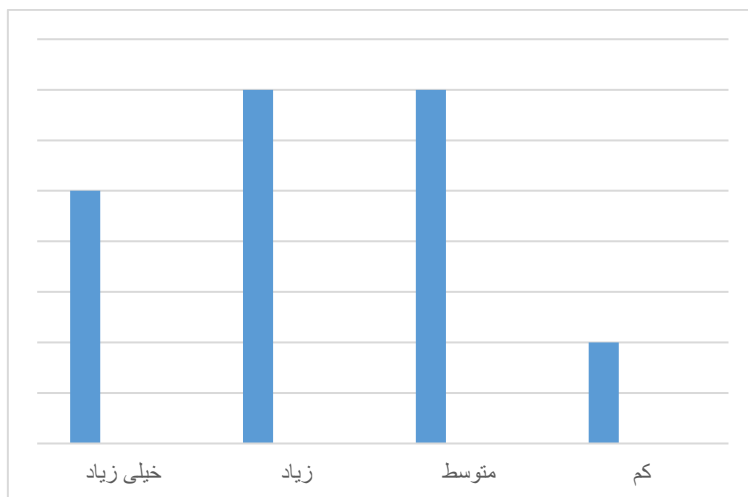
افزایش مشارکت نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و مدرسه و معلمان و دانش آموزان در رشد و تعالی کشور در عرصه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی در سطح محلی و ملی به عنوان نهاد مولد سرمایه انسانی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی. (راهکار هشتم)

تجزیه و تحلیل پرسش پنجم

حضور داوطلبانه مدیران، مربیان و معلمان مدارس در زمان اجرای مراسم ملی با شکل گیری هویت ملی دانش آموزان در ارتباط است. پس این موضوع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

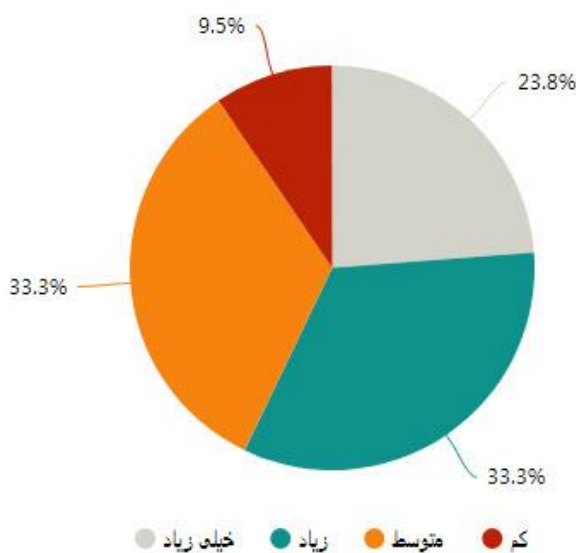
جدول ۱۱. تجزیه و تحلیل پاسخ سوال پنجم (حضور داوطلبانه همکاران در زمان اجرای مراسم ملی در مدرسه این گونه مشاهده می‌شود).

گزینه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	سطح هویتی
تعداد پاسخ	۵	۷	۸	۲	هویت ملی

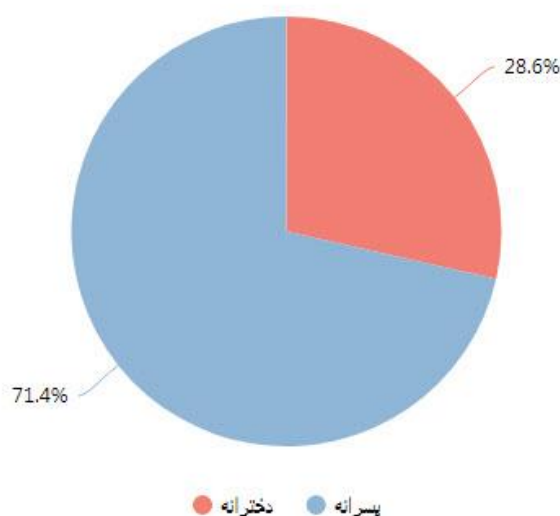
شکل ۱۵. نمودار پاسخ به سوال پنجم

در نمودار بالا حضور داوطلبانه مسئولین مدارس در زمان اجرای مراسم ملی مشاهده می‌شود.

شکل ۱۶. درصد پاسخ به سوال پنجم

در جدول بالا حضور داوطلبانه مسئولین مدارس در زمان اجرای مراسم ملی با بیش از بیست و سه درصد در مقیاس خیلی زیاد و با بیش از سی و سه درصد در مقیاس زیاد قابل مشاهده است.

شکل ۱۷. پاسخ به سوال پنجم به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه

حضور داوطلبانه مسئولین مدارس پسرانه در زمان اجرای مراسم ملی بیش از مدارس دخترانه است. با توجه به آمار به دست آمده در این پژوهش می‌توان پاسخ به این سوال و هماهنگی اهداف سند تحول بنیادین و چگونگی اجرای آن را مطلوب ارزیابی کرد.

جدول ۱۲. بررسی تطبیقی پاسخ‌های به دست آمده از پرسشنامه با سند تحول

ردیف سوال	مطابقت با سند تحول بنیادین	مقیاس اجرا در مدارس	خروجی عملکرد
۵	بیانیه ارزش‌ها راهکار ۲-۳ راهکار هشتم	زیاد/متوسط	مطلوب

نقش معلم (مربی) به عنوان هدایت کننده و اسوهای امین و بصیر در فرآیند تعلیم و تربیت و موثرترین عنصر در تحقق مأموریت‌های نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی. (بیانیه ارزش‌ها)

راهکار ۲-۳- تقویت شایستگی‌های اعتقادی، اخلاقی و حرف‌های مدیران و معلمان و تحکیم نقش الگویی آنان و فراهم آوردن ساز و کارهای اجرایی برای مشارکت فعال و موثر ایشان در برنامه‌های تربیتی و فعالیتهای پرورشی مدارس و واگذاری مسئولیت کلان تربیتی مدرسه به مدیران مدارس.

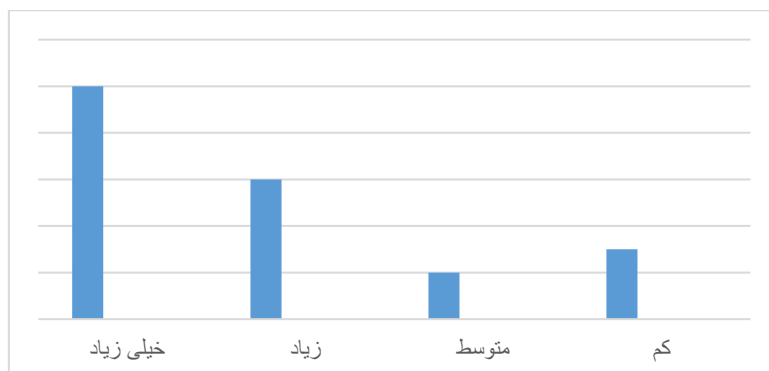
افزایش مشارکت نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و مدرسه و معلمان و دانش آموزان در رشد و تعالی کشور در عرصه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی در سطح محلی و ملی به عنوان نهاد مولد سرمایه انسانی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی. (راهکار هشتم).

تجزیه و تحلیل پرسش ششم

آن چه را که باید به درستی بیان کرد حضور مبلغین مذهبی و روحانیون به شکل کلی در سمت معاونت پرورشی و تربیت بدنی مدارس تعریف شده است. البته حضور آنان در سمت‌های مدیریت مدارس و معلمی نیز بدون اشکال قانونی می‌باشد. توجه به این که سند تحول بنیادین تبلیغ دین اسلام را در نظام آموزشی کشور مورد تاکید قرار داده است، حضور مبلغین مذهبی و روحانیون در مدارس بر روند شکل گیری هویت دینی دانش آموزان بسیار تاثیر گذار است.

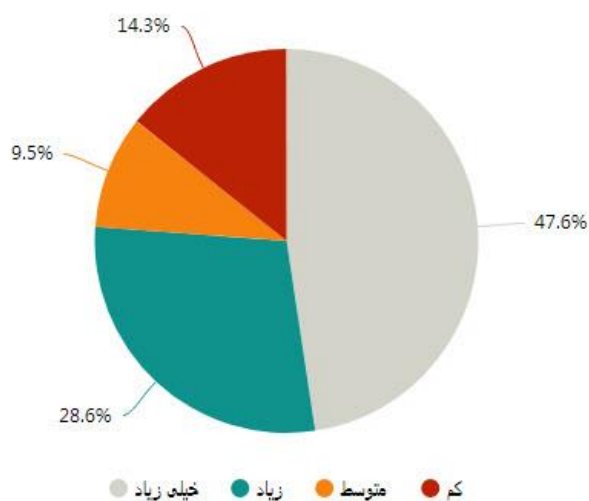
جدول ۱۳. تجزیه و تحلیل پاسخ سوال ششم (حضور مبلغین مذهبی و روحانیون در ایجاد شکل گیری هویت دینی دانش آموزان در مدارس تاثیر گذار است).

گزینه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	سطح هویتی
تعداد پاسخ	۱۰	۶	۳	۳	هویت دینی

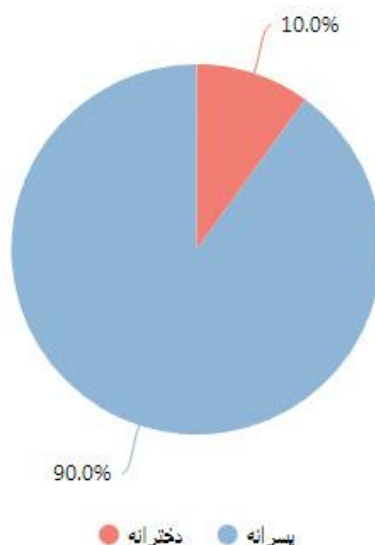
شکل ۱۸. نمودار پاسخ به سوال ششم

نمودار بالا حضور مبلغین مذهبی در مدارس و تاثیر گذاری آنان بر ایجاد شکل گیری هویت دینی دانش آموزان را نشان می دهد.

شکل ۱۹. درصد پاسخ به سوال ششم

بیش از چهل و هفت درصد آمار در مقیاس خیلی زیاد و بیش از بیست و هشت درصد آمار نشان دهنده تاثیر گذاری مبلغین مذهبی در مدارس بر روند شکل گیری هویت دینی دانش آموزان است.

شکل ۲۰. پاسخ به سوال ششم به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه

جدول بالا نشان می‌دهد که تاثیر گذاری مبلغین مذهبی بر شکل گیری هویت دینی دانش آموزان در مدارس پسرانه بسیار بیشتر از مدارس دخترانه است.

می‌توان پاسخ به این سوال را مثبت و مطلوب ارزیابی کرد.

جدول ۱۴. جدول بررسی تطبیقی پاسخ‌های به دست آمده از پرسشنامه با سند تحول

ردیف سوال	مطابقت با سند تحول بنیادین	مقیاس اجرا در مدارس	خروجی عملکرد
۶	راهکار ۱-۳ راهکار ۲.۷	خیلی زیاد	مطلوب

راهکار ۱-۳- توسعه فرهنگ اقامه نماز و اهتمام به برپایی نماز جماعت در مدرسه و تقویت انس با قرآن در دانش آموزان و توسعه فرهنگ و سواد قرآنی با اصلاح برنامه‌ها و توانمند سازی معلمان در راستای تقویت مهارت روخوانی و روانخوانی در دوره ابتدایی، آشنایی با مفاهیم کلیدی قرآن در دوره متوسطه اول و آموزش معارف قرآنی در متوسطه دوم بر اساس منشور توسعه فرهنگ قرآنی.

راهکار ۲.۷- نهادینه سازی و تقویت همکاری مدرسه با مراکز فرهنگی و علمی محله به ویژه مسجد و کانون‌های مذهبی و حوزه‌های علمیه و مشارکت فعال مدیران، معلمان و دانش آموزان در برنامه‌های مرتبط محله و نیز حضور نظام مند و اثر بخش روحانیون توانمند و مبلغان مذهبی با تجربه در مدرسه.

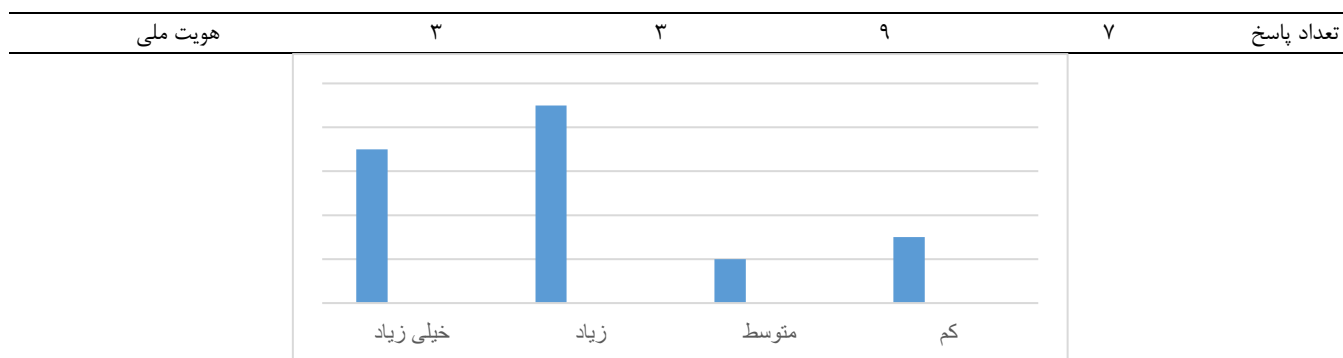
تجزیه و تحلیل پرسش هفتم

دو سوم آمار به دست آمده در این پژوهش نشان می‌دهد که حضور مبلغین مذهبی و روحانیون در مدارس می‌تواند در شکل گیری هویت ملی دانش آموزان تاثیر بسزایی داشته باشد. پس می‌توان این موضوع را جدی تلقی نمود و برنامه ریزی‌های متناسب با آن را در جهت تقویت هویت ملی دانش آموزان تدوین و اجرایی کرد.

جدول ۱۵. تجزیه و تحلیل پاسخ سوال هفتم (حضور مبلغین مذهبی و روحانیون در مدارس می‌تواند در شکل گیری هویت ملی دانش

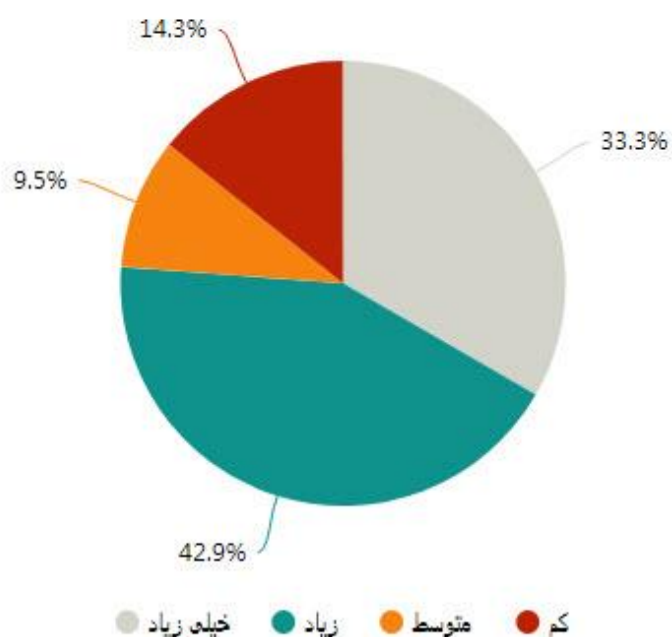
آموزان نیز اثر بخش باشد.)

گزینه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	سطح هویتی
----------	-----------	------	-------	----	-----------

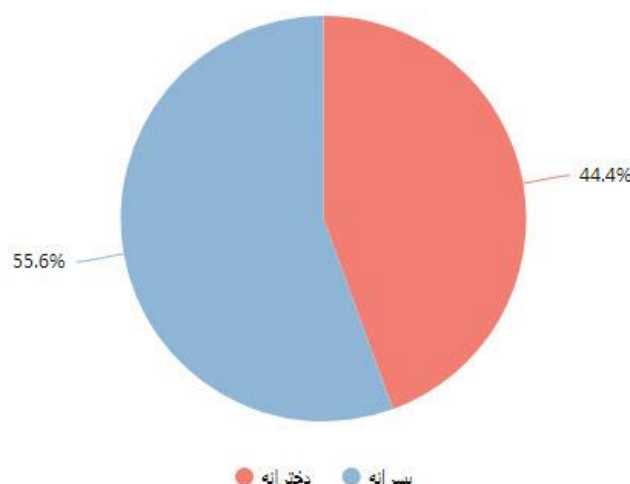
شکل ۲۱. نمودار پاسخ به سوال هفتم

نمودار تاثیر حضور مبلغین مذهبی و روحانیون در مدارس در شکل گیری هویت ملی دانش آموزان که توسط مدیران مدارس اعلام شده است.

شکل ۲۲. درصد پاسخ به سوال هفتم

مطابق جدول بالا حضور مبلغین مذهبی در مدارس می‌تواند با بیش از سی و سه درصد آمار در مقیاس خیلی زیاد و با بیش از چهل و دو درصد آمار در مقیاس زیاد در شکل گیری هویت ملی دانش آموزان تاثیر گذار باشد.

شکل ۲۳. پاسخ به سوال هفتم به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه

تاثیر گذاری حضور مبلغین مذهبی در مدارس در شکل گیری هویت ملی دانش آموزان پسر بیش از دانش آموزان دختر است. می توان پاسخ به این سوال را مطلوب ارزیابی کرد.

جدول ۱۶. بررسی تطبیقی پاسخ های به دست آمده از پرسشنامه با سند تحول

ردیف سوال	مطابقت با سند تحول بنیادین	مقیاس اجرا در مدارس	خروجی عملکرد
۷	راهکار ۲.۷ / راهکار ۳-۷	زیاد	مطلوب

راهکار ۲.۷- نهادینه سازی و تقویت همکاری مدرسه با مراکز فرهنگی و علمی محله به ویژه مسجد و کانون های مذهبی و حوزه های علمیه و مشارکت فعال مدیران، معلمان و دانش آموزان در برنامه های مرتبط محله و نیز حضور نظام مند و اثر بخش روحانیون توانمند و مبلغان مذهبی با تجربه در مدرسه.

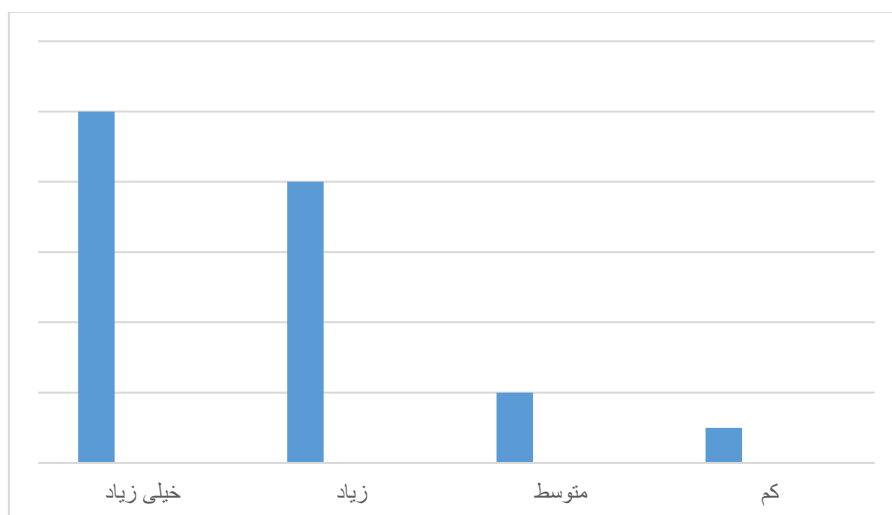
راهکار ۳-۷- برقراری ارتباط سازمان یافته مراکز علمی- پژوهشی با نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در سطح ملی و منطقه ای و بهره مندی از پشتیبانی علمی و تخصصی حوزه های علمیه و موسسات آموزش عالی و مراکز آموزش فنی و حرف های به ویژه دانشکده های علوم قرآنی، علوم تربیتی و روانشناسی در مدارس.

تجزیه و تحلیل پرسش هشتم

مطابق سند تحول بنیادین معلم به عنوان یک مولفه اساسی و مهم در روند آموزش دانش آموزان در نظر گرفته شده است. مطابق آمار حاصله در این پژوهش شخصیت معلم در شکل گیری هویت دینی دانش آموزان بسیار تاثیر گذار است.

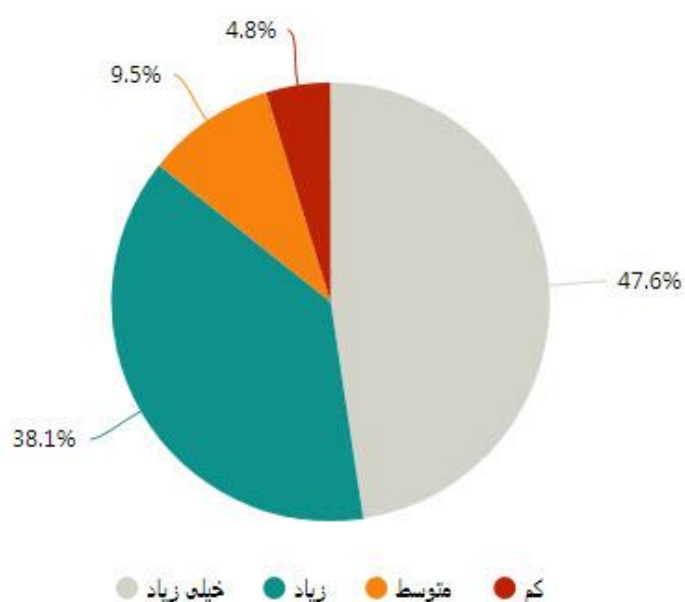
جدول ۱۷. تجزیه و تحلیل پاسخ سوال هشتم (شخصیت معلم در شکل گیری هویت دینی دانش آموزان تاثیر گذار است.)

گزینه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	سطح هویتی
تعداد پاسخ	۱۰	۹	۲	۱	هویت دینی

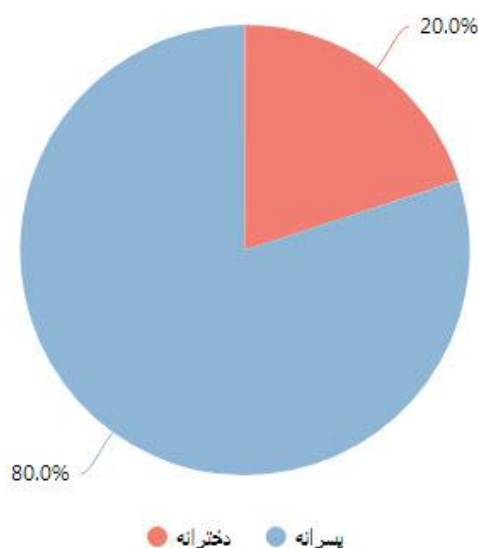
شکل ۲۴. نمودار پاسخ به سوال هشتم

نمودار تاثیر شخصیت معلم در شکل گیری هویت دینی دانش آموزان که توسط مدیران مدارس اعلام شده است.

شکل ۲۵. درصد پاسخ به سوال هشتم

بیش از چهل و هفت درصد آمار در مقیاس خیلی زیاد و بیش از سی و هشت درصد آمار در مقیاس زیاد نشان می‌دهند که شخصیت معلم در شکل گیری هویت دینی دانش آموزان تاثیر گذار است.

شکل ۲۶. پاسخ به سوال هشتم به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه

مطابق جدول بالا تاثیر گذاري شخصيت معلم در شکل گيري هويت ديني دانش آموزان پسر بيش از دانش آموزان دختر است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد که رفتار و شخصیت معلمان نقش چشمگیری در شکل‌گیری هویت دینی و هویت ملی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل پاسخ‌های مدیران مدارس بیانگر آن است که حضور فعال معلمان در برنامه‌های مذهبی، الگو بودن آن‌ها در رفتار دینی، و شخصیت متعهد آنان موجب ارتقاء هویت دینی دانش‌آموزان شده است. به‌ویژه، آمار بالای «خیلی زیاد» و «زیاد» در میزان تأثیرگذاری شخصیت معلم در شکل‌گیری هویت دینی، مؤید جایگاه ویژه معلم به‌عنوان عامل هویت‌ساز است. همچنین داده‌ها نشان داد که در زمینه شکل‌گیری هویت ملی نیز رفتار معلمان، از جمله مشارکت داوطلبانه آنان در مراسم ملی و تمایل به سخنرانی در مورد مفاهیم ملی، بر درک دانش‌آموزان از ملیت و تعلق به میهن مؤثر بوده است، گرچه در برخی موارد میزان تأثیرگذاری در این حوزه کمتر از بُعد دینی گزارش شد. تبیین این یافته‌ها با اتکا به ادبیات نظری و مطالعات پیشین حاکی از هم‌راستایی نتایج با دیدگاه‌هایی است که نقش معلم را در برنامه درسی پنهان برجسته می‌دانند. به‌بیان دیگر، آنچه معلمان «هستند» نه فقط آنچه «می‌گویند»، در فرآیند نهادینه‌سازی ارزش‌ها در ذهن دانش‌آموزان تأثیرگذار است. مطابق با نظریه پارسونز درباره کلاس درس به‌مثابه یک نظام اجتماعی، رفتارهای غیررسمی و برنامه‌های غیرآشکار معلمان، بیشترین نقش را در انتقال ارزش‌ها دارند (Shahrpour, 2022). از این‌رو، نتیجه‌گیری این پژوهش با این دیدگاه همسو است که معلمان، حتی فراتر از نقش آموزشی خود، عاملان فرهنگی و تربیتی در جامعه هستند.

مطالعه حاضر همچنین یافته‌های پژوهش (Shamsiri & Zakeri, 2022) را تأیید می‌کند که در آن، معلم به‌عنوان محور شکل‌گیری هویت معرفی شده و بر اهمیت برنامه درسی پنهان و رفتارهای شخصی معلمان در ساختاردهی به ارزش‌های فردی و اجتماعی دانش‌آموزان تأکید شده است. در همین راستا، (Gharayati, 2019) نیز در کتاب خود با محوریت مهارت‌های معلمی، بر نقش اخلاق عملی معلمان در نهادینه‌سازی دیانت و معنویت در دانش‌آموزان تأکید دارد.

همچنین نتایج این تحقیق با یافته‌های (Mohammadi, 2023) هم‌راستا است که نشان می‌دهد هویت اجتماعی و دینی دانش‌آموزان رابطه مستقیمی با شخصیت و منش معلمان دارد. از نگاه او، معلمانی که از تعهد دینی، رفتار اجتماعی مثبت و نگرش ملی برخوردارند، بیشترین تأثیر را در نهادینه کردن حس تعلق به دین و ملت در دانش‌آموزان دارند. این یافته‌ها همچنین همخوانی بالایی با پژوهش (Wang et al., 2023) دارد که در آن نقش معلم در برانگیختن رفتارهای خیرخواهانه با تکیه بر شکل‌گیری هویت ملی در نوجوانان چینی مورد بررسی قرار گرفته است.

در بعد هویت ملی، یافته‌های این پژوهش هم‌راستا با دیدگاه (Suryadi, 2024) است که تأکید دارد آموزش چندفرهنگی و تقویت آگاهی ملی از طریق مشارکت معلمان در نمادهای ملی، عامل اساسی در ساخت انسجام اجتماعی است. در پژوهش حاضر نیز مشخص شد که هرچند هویت دینی رتبه بالاتری دارد، اما مشارکت معلمان در فعالیت‌های ملی و سخنرانی‌های مرتبط، به تقویت احساس ملی بودن دانش‌آموزان کمک می‌کند.

از دیگر مطالعات قابل اتکا می‌توان به پژوهش (Ng'eno, 2023) اشاره کرد که به بررسی نقش نظام آموزشی در تقویت انسجام ملی در کنیا می‌پردازد. نتایج او نیز حاکی از آن است که برنامه‌ریزی مناسب و جهت‌دار معلمان و مدیران مدارس در فعالیت‌های فرهنگی، عامل حیاتی در شکل‌گیری هویت ملی در دانش‌آموزان است. در همین راستا، پژوهش (Kurtaran, 2024) نیز تأکید می‌کند که حافظه تاریخی جمعی، از طریق نظام آموزشی و به‌ویژه توسط معلمان، بازتولید می‌شود و نقش مهمی در تقویت تعلقات ملی دارد.

بررسی تطبیقی نتایج با محتوای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران نیز نشان داد که یافته‌های این تحقیق با راهبردهای مطرح‌شده در این سند از جمله تأکید بر حضور روحانیون، تقویت فرهنگ نماز، ارتباط با مساجد، و مشارکت فعال معلمان در فعالیت‌های دینی و ملی کاملاً هماهنگ است (Supreme Council of Education, 2011). حضور معلمان در این برنامه‌ها از سوی مدیران مدارس به‌عنوان عاملی موثر در تقویت هر دو بُعد هویتی شناخته شده است.

از دیدگاه نظریه‌پردازان اجتماعی، همچون (Kiani, 2021) و (Danesh-Pazhoohan, 2021)، هویت امری چندوجهی و فرآیندی است که در مواجهه با نهادهای اجتماعی، به‌ویژه مدرسه، به‌صورت پویا شکل می‌گیرد. در همین راستا، این پژوهش بر تأثیر تعامل بین رفتار حرفه‌ای معلم و دانش‌آموز در محیط آموزشی تأکید دارد؛ تعاملی که می‌تواند به تقویت همزمان ابعاد ملی و دینی هویت دانش‌آموزان بینجامد.

همچنین این پژوهش هم‌راستای یافته‌های (Nedaei Fard & Akbariyan, 2017) است که تأکید دارد شخصیت معلم از طریق اثرگذاری مستقیم بر سبک زندگی و شیوه اندیشیدن دانش‌آموزان، موجب شکل‌گیری تدریجی هویت فرهنگی و اجتماعی آنان می‌شود. به‌طور خاص، آن‌گونه که (Naqibzadeh, 1997) در تفسیر اندیشه جان دیویی نیز اشاره دارد، آموزش باید زندگی‌محور و در پیوند با تجارب واقعی و معنادار باشد؛ و این معنا تنها زمانی محقق می‌شود که معلم فراتر از یک انتقال‌دهنده دانایی، به الگوی رفتاری و فکری تبدیل شود.

افزون بر این، یافته‌های تحقیق با دیدگاه (Talebzadeh Nobarian et al., 2003) و (Silver et al., 1997) در زمینه طراحی برنامه درسی نیز همسو است. این صاحب‌نظران بر اهمیت نقش معلم در اجرای برنامه درسی پنهان تأکید کرده و آن را مؤثرتر از برنامه درسی رسمی در تربیت دانش‌آموزان معرفی کرده‌اند. یافته‌های این مطالعه نیز نشان می‌دهد که رفتارهای عملی معلمان و نحوه حضور و مشارکت آنان در مناسبت‌ها، حتی بدون تدریس مستقیم، بر نظام ارزشی دانش‌آموزان اثرگذار بوده است.

از بُعد روان‌شناختی نیز، ارتباط بین سلامت روانی، احساس تعلق، و هویت‌یابی از طریق تعاملات مدرسه‌ای در پژوهش (Akbari & Farahbakhsh, 2023) مورد توجه قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نیز نشان می‌دهد که تقویت هوش اخلاقی معلمان و دانش‌آموزان، در گرو تقویت هویت ملی و دینی آنان است؛ نتیجه‌ای که در هم‌سویی با یافته‌های این تحقیق قابل تفسیر است.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش، می‌توان به حجم نمونه محدود آن اشاره کرد. جامعه آماری متشکل از تنها ۲۲ مدیر مدرسه در تهران بوده که نمی‌تواند نماینده تمام مدارس ایران با تنوع فرهنگی و اجتماعی باشد. همچنین تمرکز بر ادراک مدیران مدارس ممکن است باعث

نادیده گرفتن دیدگاه‌های معلمان، دانش‌آموزان و والدین شده باشد. نبود ابزارهای سنجش روان‌سنجی چندبعدی برای ارزیابی کیفی هویت دینی و ملی نیز دقت اندازه‌گیری را کاهش می‌دهد.

پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی، علاوه بر مدیران مدارس، نظرات معلمان، دانش‌آموزان و اولیا نیز بررسی شود تا تحلیل چندجانبه‌تری از فرآیند هویت‌سازی ارائه گردد. همچنین به‌کارگیری روش‌های ترکیبی (کمی و کیفی) و بهره‌گیری از مدل‌های علی می‌تواند به درک دقیق‌تر روابط بین مؤلفه‌های رفتاری معلمان و ابعاد مختلف هویت منجر شود. بررسی تطبیقی این مسئله در مناطق مختلف کشور و مقایسه آن با کشورهای هم‌فرهنگ نیز می‌تواند افق‌های جدیدی برای تبیین نظری بگشاید.

بر مبنای نتایج این پژوهش، پیشنهاد می‌شود وزارت آموزش و پرورش برنامه‌هایی برای توانمندسازی معلمان در حوزه‌های فرهنگی و هویتی تدوین کند. همچنین لازم است در فرآیند گزینش و استخدام معلمان، مؤلفه‌های شخصیتی، نگرش دینی و تعهد ملی آنان به‌صورت دقیق مورد ارزیابی قرار گیرد. مدارس نیز باید زمینه مشارکت فعال‌تر معلمان را در برنامه‌های ملی و مذهبی فراهم آورند و این مشارکت‌ها را در ارزشیابی عملکرد آنان لحاظ کنند.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

Extended Abstract

Introduction

In the education system of the Islamic Republic of Iran, teaching is not limited to the transmission of academic knowledge but extends to shaping national and religious identities. Education is understood as a cultural and value-oriented process that seeks to socialize students based on Islamic-Iranian principles and beliefs. The *Fundamental Transformation Document of Education* explicitly emphasizes the role of teachers as both moral role models and strategic actors in achieving these identity-based goals within schools (Supreme Council of Education, 2011). In this regard, the behavior and personality of teachers play a decisive role in nurturing students' understanding of both national belonging and religious commitment.

National and religious identities are pivotal elements of students' broader social identity. National identity, as a construct of modernity, reflects a person's emotional, cognitive, and practical association with a nation-state and its sociopolitical culture (Kurtaran, 2024; Suryadi, 2024). Meanwhile, religious identity denotes the individual's sense of attachment and loyalty to a religious community and its doctrines, practices, and values (Kiani, 2021; Tavasoli, 2001). In Iranian educational philosophy, these two identity domains are not in contradiction; rather, they are conceived as complementary and intertwined, forming the basis of what is termed "Islamic-Iranian identity" (Gol Mohammadi, 2001; Naqibzadeh, 1997).

The literature underlines the importance of the hidden curriculum and informal learning processes in shaping identity. Teachers' behaviors, attitudes, emotional expressions, and participation in religious or national events often leave a stronger impact than formal instruction (Shahrpour, 2022; Shamsiri & Zakeri, 2022). Parsons' theory of the classroom as a social system provides a powerful analytical framework, emphasizing how students internalize values through everyday interactions with authority figures, especially teachers (Silver et al., 1997). The role of teachers as moral exemplars in this context becomes vital.

Recent research has revealed a growing concern regarding the fragility of national identity among adolescents, affected by both internal structural factors and external cultural pressures (Jahanshahi et al., 2024; Ng'eno, 2023). In parallel, religious identity has come under pressure due to secularization trends, globalization, and

shifts in cultural consumption. Against this backdrop, schools serve as a strategic arena for counteracting such threats and reinforcing collective identity narratives. Scholars have argued that teacher-led interventions, including speeches, ceremonies, and guided discussions, contribute meaningfully to the process of identity formation (Akbari & Farahbakhsh, 2023; Mohammadi, 2023; Wang et al., 2023).

Given the critical role of teachers, this study investigates the extent to which the behavior and personality of Iranian teachers influence students' religious and national identity development. Drawing on theoretical foundations from sociology, educational psychology, and political culture, the study seeks to offer empirical insights grounded in the lived realities of Iranian educational institutions.

Methods and Materials

This qualitative descriptive study was conducted during the 2023–2024 academic year. The research population consisted of 22 principals from girls' and boys' schools across all educational levels in Tehran. Data collection was carried out using a structured questionnaire containing 60 four-choice items measuring teachers' behavioral impact on students' identity formation. The response options ranged from "very high" to "low." The questionnaire was approved by the Research and Planning Office of the General Department of Education in Tehran.

The study employed both document analysis and expert interviews to construct a comprehensive framework for identity formation, with particular attention to alignment with the *Fundamental Transformation Document*. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency counts, percentages, and comparative breakdowns based on gender and educational level. Furthermore, thematic comparison tables were prepared to assess the conformity of responses with national policy directives on education and identity.

Findings

The findings of the study revealed that religious identity received stronger emphasis and reinforcement compared to national identity. Responses indicated that the presence of religious clerics in schools and the active participation of teachers in religious ceremonies had a "very high" or "high" effect on students' religious identity in the majority of cases. Over 70% of respondents affirmed that the teacher's personality significantly influenced the religious self-conception of students.

In contrast, while national identity was still positively impacted by teacher behavior, the intensity of influence was relatively lower. For example, when asked about teachers' willingness to deliver speeches on national identity, responses clustered around "medium," indicating moderate engagement. However, participation in national celebrations did yield stronger effects, especially among male teachers in boys' schools.

Notably, the questionnaire revealed minimal signs of religious indifference or opposition among teachers, with more than 76% reporting "low" or "no" signs of anti-religious sentiment. Similarly, the majority of respondents denied any observable teacher apathy toward national identity. On the contrary, there were affirmative signs of religious commitment and patriotic conduct among teachers, particularly in high school settings.

Furthermore, comparative analysis between boys' and girls' schools suggested that male teachers were more visibly engaged in both religious and national activities. This gendered variation points to potential structural or cultural differences in how schools frame identity-relevant behavior across educational contexts.

The conformity of empirical findings with the *Fundamental Transformation Document* was also evaluated. The highest alignment was observed in areas such as cooperation with mosques, implementation of prayer spaces, involvement in religious guidance, and moral modeling by teachers. Performance outputs were categorized as "desirable" when strong alignment with policy and high levels of teacher engagement were present.

Discussion and Conclusion

The results of this study affirm the critical role of teachers as agents of identity formation in the Iranian school system. As revealed through the data, the religious and national dimensions of students' identities are not only

shaped by the content of the curriculum but also—perhaps more significantly—by the personal conduct, attitudes, and behavioral consistency of their educators. These findings are in harmony with previous research emphasizing the socializing function of teachers within the classroom microculture (Kiani, 2021; Shahrpour, 2022; Shamsiri & Zakeri, 2022).

The study also underscores the practical implementation of the *Fundamental Transformation Document* in school life. The visible impact of teachers' behavior on students' values and self-concepts demonstrates the operational potential of national educational policies when translated effectively into school-level practices. Such alignment is especially evident in activities involving religious engagement, such as group prayers, Quran sessions, and moral guidance, where teachers act as direct facilitators of institutional goals.

At the same time, the relatively lower impact on national identity suggests a need for more intentional strategies. The discrepancy between religious and national identity reinforcement may reflect broader sociopolitical dynamics in Iranian society or perhaps a lack of structured pedagogical tools for promoting national belonging. Addressing this gap will require both policy refinement and increased teacher training in civic education.

From a theoretical standpoint, the study confirms that identity is a multi-dimensional and socially embedded construct, influenced by both formal and informal educational elements (Danesh-Pazhoohan, 2021; Gol Mohammadi, 2001). The results validate that the personality traits of teachers—especially when aligned with institutional missions—can bridge the gap between policy intent and student transformation. This echoes the findings of research conducted in other cultural contexts, such as China and Kenya, where the educational system has been identified as a primary arena for promoting national cohesion and spiritual continuity (Ng'eno, 2023; Wang et al., 2023).

Ultimately, this study contributes to the understanding that successful identity formation in schools requires more than curriculum design; it demands holistic teacher development that encompasses ethical training, ideological clarity, and emotional intelligence. Teachers must not only teach values—they must embody them. By doing so, they provide the stable cultural scaffolding through which students build their sense of self, nation, and faith.

References

- Akbari, L., & Farahbakhsh, K. (2023). The relationship between national identity and happiness with moral intelligence in student education. The 21st Scientific Conference of the Iranian Counseling Association: National Identity, Education, and Health.
- Danesh-Pazhoohan, M. (2021). *Re-examining the Components of National Identity in the Shahnameh of Ferdowsi*. Tehran: Nasher Etelaat.
- Gharayati, M. (2019). *Teaching Skills*. Tehran: Cultural Center Lessons from the Quran.
- Gol Mohammadi, A. (2001). *Globalization, Culture, Identity*. Tehran: Ney Publishing.
- Jahanshahi, R., Haghighatian, M., & Behian, S. (2024). Examining Structural Threat Factors Affecting the Reproduction of National Identity in Adolescents (Case Study: Students of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province). *Sociology of Education*(33), 20-31. https://www.iase-jrn.ir/article_715967.html
- Karami Pour, M. R. (2003). *Globalization in Educational Management and Leadership* PB - Tehran: Organization for Educational Training and Planning Publishing.
- Kiani, L. (2021). *Formation of Social Identity of Students*. Tehran: Kashf Elm.
- Kurtaran, U. (2024). National Identity and Historical Memory: Functionality of Historical Memory in the Formation and Development of National Identity. 5(2), 64-71. <https://doi.org/10.62425/dssh.1494987>
- Mashaikh, M., Farsun, S., & Translated by Masoumeh, K. (2008). *Political Culture in the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Baz Publisher.
- Mohammadi, K. A. C. (2023). The Relationship of Personal and Social Identity with National Identity in Students. *Social Psychology Research*, 13(50), 1-14.
- Naqibzadeh, M. G. H. (1997). *A Look at the Philosophy of Education*. Tehran: Zahoori Press.
- Nedaei Fard, A., & Akbariyan, E. (2017). *Toys and the Identity of Iranian Children*. Tehran: Markab Sepid Publishing.

- Ng'eno, G. (2023). National Identity and Cohesion in Kenya: A Socio-Political Discourse. *EJCM*. <https://doi.org/10.47672/ejcm.1659>
- Niazazari, K., Ismaili Shad, B., & Rabiei Dolabi, M. (2011). *Policy-Making and the Public Policy Process in the Educational System*. Qaem Shahr: Mehr al-Nabi Publishing.
- Shahrpour, M. (2022). *Sociology of Education*. Tehran: Samt Publishing.
- Shamsiri, B., & Zakeri, M. (2022). *Identity and Education: From Theory to Practice*. Shiraz: Shiraz University Publisher.
- Silver, J., Alexander, W., Lewis, A., & Translated by Gholamreza Khoei, N. (1997). *Curriculum Planning for Better Teaching and Learning*. Mashhad: Astan Quds Razavi. <https://www.amazon.com/Curriculum-Planning-Better-Teaching-Learning/dp/0030487617>
- Supreme Council of Education. (2011). Fundamental Transformation Document of Education. <https://ijsshr.in/v7i11/25.php>
- Suryadi, A. (2024). National identity and multiculturalism in Indonesian education. *Journal of Educational Policy*, 39(2), 112-128.
- Talebzadeh Nobarian, M., Fathi, & Ajargah, K. (2003). *Specialized Discussions in Curriculum*. Tehran: Aiyej.
- Tavasoli, G. A. (2001). *Sociology of Religion* PB - Tehran: Sokhan.
- Wang, D., Tang, Y., & Wang, Y. (2023). National Identity and Public-Welfare Behavior Among Chinese Adolescents. *European Journal of Psychology Open*, 82(1), 9-17. <https://doi.org/10.1024/2673-8627/a000036>